भेदाभेदौ प्रतीयेते एकोनद्वाविंशादिवत् कथञ्चित् तत्-समर्थनेऽपि द्वितीयस्य दातव्यमित्यस्यानन्वयप्रसङ्गात् ।

(२३) अतएव रात्रौ श्राद्धं न कुर्यादित्यादौ करणनिषेधेऽपि न विकल्पावकाशः ।

(२४) न हि तत्रापि रात्रीतरपरता,

(२५) रात्रिभिन्ने श्राद्धविधावपि अमावस्यायां पितृभ्योदद्यादित्यादौ रात्रौ श्राद्धप्रसक्तेर्दुर्वारत्वात् ।

(२६) न खलु क्रियारहितमपि श्राद्धविधायकं वाक्यान्तरमपि येनेदं तेन समभिव्याहृतमेकवाक्यतामासादयेत् ।

(२७) नापीदं नानुयाजेष्वितिवत् पृथक् क्रियारहितम् ।

(२८) अथ रात्रौ श्राद्धस्य प्रसक्तौ विकल्पापत्तिः अप्रसक्तौ कथं निषेधः प्रसक्तं हि प्रतिषिध्यते इति चेत् साधीयानयं मन्त्रपाठः कृष्टे दहनो नास्तीत्यादौ शाब्दबोधेऽपि परप्रयत्नेन तत्र दहनप्रसक्तिरूपादीयते ।

(२९) निषेधविधेर्वैयर्थ्यमिति चेत् तात्पर्य्यानवबोधात् रात्रि-श्राद्धकरणवारणस्य तदर्थत्वात् । [विकल्पः ।

(३०) एकविषयतया पुनरनन्यगत्या षोडशिग्रहणग्रहणयो-

(३१) तत्र च षोडशिग्रहणं नेष्टसाधनमित्यादिकं नार्थः ग्रहणविधिविरोधात् अपि तु षोडशिग्रहणाभाव इष्ट-साधनमित्यादि । [भङ्ग्यर्थान्वयः ।

(३२) व्युत्पन्नस्य नञ् समभिव्याहृतधात्वर्थस्याभावेऽपि वि-

(३३) अतएव प्राभाकराः न कलञ्जं भक्षयेदिति श्रुतेः कलञ्ज-भक्षणाभावविषयकं कार्यमर्थमाहुः ।

(३४) नियमस्तु तात्पर्य्यवशात् । [समविरुद्धम् ।

(३५) सुखफलाजनकत्वेऽपि चाङ्गस्य परमापूर्वरूपेष्टसाधन-

(३६) ग्रहणविध्यन्यथानुपपत्त्या च षोडशिग्रहणादतिशयितं परमापूर्वं तस्याश्चातिशयितं सुखं फलं कल्प्यते इति सर्वसमञ्जसम् ।

(३७) प्रतियोग्यनुयोगिभावः प्रतियोग्यनुयोगिरूपाभावाधिकरणयो राधाराधेयभावश्च सम्बन्धविधया भासते ।

(३८) निपातातिरिक्तस्य एव प्रातिपदिकार्थयोर्भेदेनान्वये प्रकारीभूतविभक्त्यर्थोपस्थितेस्तन्त्रत्वात् ।

(३९) अतएव इत्यादयोऽन्वये न ब्रह्मादयमेष्टा

(४०) अघटं भूतलम् अशशोदेश इत्यादौ समासे सामानाधि-करण्याद्यनुरोधात् नञोऽभावस्तृप्तरता ।

(४१) केचित्तु प्रतियोगिपदोत्तरस्य सुपः प्रतियोगित्वम्

(४२) अनुयोगित्वं वा नञुत्तरस्य चाधिकरत्वं वार्थः

(४३) नञो वाऽभाववति लक्षणा ।

(४४) विभक्त्यर्थानुयोगिसमानविभक्तिकार्थयोरन्योन्याभावसं-सर्गाभावबोधने नञोऽसामर्थ्यम् ।

(४५) तेन न घटति न राम इत्यादौ ज्ञत्यादेरन्योऽन्याभावो भूतलं न घट इत्यादौ घटादेः संसर्गाभावो न प्रतीयते इत्याहुः" ।

अस्य गदाधरादिव्याख्यातसङ्गतोऽयमर्थः । अभावत्वम् अन्योन्याभावत्वञ्च नञ्पदशक्यतावच्छेदकम् । अभावत्वं च ध्वंसादिसाधारणसकलोपाधिः एवमन्योन्याभावत्व-मपि तदेतत् गदाधरादिभिः समर्थितं यथा

(१) अथ घटो नास्तीत्यादिवाक्याद् घटत्वादिरूपसामान्यधर्मावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वबोधने तच्छून्ययोर्ध्वंसप्रागभावयोर-न्वयितावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वविरहेणाप्रत्ययाद् ध्वंसप्रागभावसाधारण्यं नञ्पदशक्तेर्न सम्भवतीति चेत् न ध्वंसप्रागभावयोरत्यन्ताभावविरोधितामते अन्तरा श्यामे रक्तं रूपं नास्तीत्यादिव्यवहाराद्यनुरोधेन ध्वंसप्रागभा-वयोरपि समयविशेषावच्छेदेन सामान्यावच्छिन्नप्रति-योगिकत्वोपगमस्यावश्यकत्वात् तयोरपि नञा प्रतिपा-दनात् व्युत्पत्तिविरोधेन तयोरनाप्रतिपादनेऽपि सदा तनत्वघटितात्यन्ताभावत्वापेक्षया ध्वंसादिसाधारणाभा-वत्वस्य लाघवेन सदातनभावरूपाभावाभावसाधारण्याद्य-नुरोधेन प्रवृत्तिनिमित्ततया तयोरपि नञ्पदवाच्यता नपायात् । न चात्यन्ताभावत्वमखण्डधर्मान्तरं अनुयोगिता विशेषरूपं वा न सदातनत्वघटितमिति न गौरवादिक-मिति वाच्यं तादृशधर्मान्तरे मानाभावात् तद्वह्निर्नास्ती-त्यादि वाक्यात्तत्तद्वह्नित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकयोर्ध्वंस-प्रागभावयोर्बोधनाच्च ध्वंसप्रागभावसाधारणशक्तेरावश्यकत्वात् । न च ध्वंसप्रागभावयोरत्यन्ताभावविरोधस्या-प्रामाणिकतया तद्वह्नित्वावच्छिन्नध्वंसस्याद्याधिकरणे तादृशात्यन्ताभावसत्त्वात् स एव शक्तवाक्यात् प्रतीयत इति वाच्यं ध्वंसाद्याधिकरणे तादृशात्यन्ताभावस्याप्रामा-णिकत्वात्" गदाधरः ।

"एवम् अन्योन्याभावत्वमखण्डोपाधिः । न तु तादा-त्म्यसम्बन्धावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभाववत्त्वम् । तत्तत्सं-योगितादात्म्यस्य संयोगरूपतया संयोगिनोऽत्यन्ताभावे-ऽतिव्याप्तेः । सम्बन्धविधया तादात्म्यनिष्ठावच्छेदकता-वानिवेशेऽपि संयोगसम्बन्धावच्छिन्नसंयोगावच्छिन्नप्रति-योगिताकाभावेऽतिव्याप्तेर्दुष्परिहरत्वादिति वस्तुतस्तु अन्योन्याभावस्य प्रतियोगितावच्छेदकसम्बन्धे मानाभावे-